

terræ commendavi, ubi Græce, καὶ κατεθήμην τὸ λείψανον αὐτοῦ πλησίον τῆς ἐμῆς καλύβος. « Et posui reliquias ejus juxta meam calythem sive tugurium. » Et cap. 12 : « Venimus Calidiomeam, in spiritalem locum, arboribus palmarum gratauter ornatum. » Græce : Κατελάβομεν καλύβην σεμνοτάτην ἔχουσαν καὶ φοίνικα πλησίον ἐστῶσαν. « Venimus ad calythem seu tugurium maxime religiosum, quod palmam juxta consistentem habebat. »

(15) *Cauta diligentia.* Vetus editio : *cautem dignitatem.*

(16) *Abspes eram.* Ita recto manuscripti, et vetus editio ; Coloniensis, *ab spe eram.* Dictum *abspes*, ut *ezspes.*

(17) *Quæ duodecies in anno dactylorum fructus germinabant.* Infra, apud Joannem, libello III, n. 2, nomine anonyini, eadem res paulo clarius proponitur. « Inveni istam palmam afferentem mihi botryones duodecim dactylorum. Per singulos menses affert mihi unum botryonem, qui mihi sufficit triginta diebus, et post hunc maturatur alter. »

(18) *Die Dominico vel Sabbato communionem percipiebas.* Aliqui libri, et Sabbato. Græce est : Πόθεν κοινωνεῖς ; Σαββάτω ἢ Κυριακῇ ; Quando comunicas ? Sabbato, an Dominico ?

(19) *Juxta humilitatem ipsius monticelli.* Græce : Ἰπὸ κάτωθεν τοῦ πετρῶνιοῦ τοῦ ὄρους. Hoc tantum loco mihi lectus *monticellus* a monte, pro *monticulo.*

(20) *Hæc est postulatio mea.* Singulare omnino Onuphrii privilegium et apud Deum gratia. In Florario sanctorum ms. breve hujus privilegii compendium : « Migravit a sæculo anno salutis 370. Hic enim peiit et obtinuit a Domino ut si quis memoriam ejus fecerit seu oblationes, aut pauperes paverit in nomine ejus, aut memoriam suam libram scripserit,

A dimittantur illi universa peccata. Et cum anima exierit de corpore, erit munda a peccatis, quasi modo genitus infans. » Privilegia autem hæc, quia in quibusdam libris verba variant, sane semper intelligenda.

(21) *Et ad laudem ejus.* Ita est in editione Coloniensi. Veteribus deest.

(22) *Is in nomine Domini et ad honorem illius elemosynam, etc.* Ita editio Coloniensis. Vetus : *Ille pro amore meo in nomine Domini elemosynam.*

(23) *Unde Denm placare potest.* Ita Coloniensis editio. Vetus : *Unde te placare potest.*

(24) *Æthera scilicet angelicis canticis resonantia.* Refertur quidem æther inter anomala masculini generis plurali carentia, hic tamen ejus neutrum plurale habes quod et alibi ex æthere et aere invenies. Vide Onomasticon.

(25) *Tunicam.* Græce λευκονάριον. Haud dubie intelligitur *lebitonartum*, ut apud Metaphrastem est. Quod et alibi hic occurrat. Vide Onomasticon.

B (26) *Die undecimo.* Ita omnes editiones, et Florarium sanctorum ms. Græce tamen est δωδεκάτη, duodecimo. Atque ita Martyrologium Romanum, Menologium Græcum et Menæa. Apud Metaphrastem est : « Erat autem dies sextus quidem decimus Pauli, nonus autem Junii mensis apud Romanos. » Quod quomodo intelligendum sit, vide in Onomastico in mensium tabula.

Quod Florarium sanctorum ms. annum obitus Onuphrii ponit 370; nescio unde hauserit.

Manuscriptus Leodiensis Sancti Jacobi, ultimo capite, habet de leonibus sepulcrum unguibus suis Onuphrio effodientibus, cujus mentionem feci ad Vitam sancti Pauli primi eremite, cap. 13, n. 50. Deest hoc huic Vitæ, et apud Metaphrastem.

IN VITAM SANCTI PACHOMII ^(a) PRÆLUDIA.

ILLUSTRIMUM VIRORUM DE SANCTO PACHOMIO ELOGIA.

Sozomenus, *Hist. Eccl.*, lib III, cap. 13.

106 Πάχωμιος ἀρχηγὸς ἐγένετο τῶν καλουμένων Ταβινισιωτῶν. σχῆμα δὲ τούτοις ἦν καὶ πολιτεία ἐν τισὶ παρολλαγμένῃ τῆς ἄλλης μοναχικῆς, πρὸς ἀρετὴν μέντοι ὄρωσα, καὶ τὴν ψυχὴν προσεθερίζουσα, τὴν ἐπὶ γῆς καταφρονεῖν. ἄνω δὲ ὄραν, ἢ εὐμαρῶς ἐπὶ τὰ οὐράνια χωροῦν, ἡνίκα τοῦ σώματος ἀπάλλαξις, etc.

« Pachomius præses fuit eorum qui vocantur Tabinisiotæ. Quibus quidem habitus erat et vitæ institutio a reliquorum monachorum disciplina in quibusdam rebus discrepans, in virtutis contemplatione aciem mentis debent : animum sic tum ad rerum terrenarum despicientiam, tum ad caelestium investigationem excitans, ut cum e corporis custodia migraret, aditum ad cælum haberet perfacile. » etc.

Gennadius, *de illustr. Eccles. Script.*, cap. 7.

Pachomius monachus, vir tam in docendo quam in signa faciendo apostolicæ gratiæ, et fundator Ægypti cœnobiorum, Scripsit.

Regulam (b) utrique generi monachorum aptam, quam angelo dictante perceperat. Scripsit et

Ad collegas præposituræ suæ epistolas (c), in quibus alphabetum mysticis tectum sacramentis, velut humanæ consuetudinis excedens intelligentiam, clausit, solis, credo, eorum gratiæ vel meritis manifestatum.

C Unam ad Abbatem Syrum, Unam ad abbatem Cornelium.

Ad omnium monasteriorum præpositos, ut in unum antiquius monasterium, quod lingua Ægyptiaca *Buum* vocatur, congregati, Paschæ diem velut æterna lege celebrent, epistolam unam.

Similiter et ad diem remissionis, quæ mense Augusto agitur, ut in unum Præpositi congregarentur, *epistolam unam.* Et

Ad fratres qui foras monasterium missi fuerant operari, epistolam unam.

Trithemius, libro de Script. Eccles.

107 Bachomius abbas, et monachorum sui temporis institutor permagnificus, fundator multorum cœnobiorum, ac vir sanctissimæ conversationis, multis in vita et post mortem coruscans miraculis, cum esset vir doctus, et in divinis Scripturis eruditus, scripsit ad ædificationem fratrum multas epistolas, de quibus subjectæ referuntur :

Ad Cornelium abbatem, epist. 1 ; *Ad Syrum abbatem*, epist. 1 ; *Ad præpositos cœnobiorum*, epist. 1 ; *Ad fratres operantes*, epist. 1 ; *Regulam quoque monachorum*, lib. 1.

Claruit sub Valentiniano et Theodosio principibus, anno 390.

DE DIONYSIO EXICUO HUJUS VITÆ INTER- A
PRETE.

Cassiodorus, Instit. divin. cap. 23.

Dionysius monachus, Scythæ natione sed moribus omnino Romanus, in utraque lingua valde doctissimus, reddens actionibus suis, quam in libris Domini legerat æquitatem; qui Scripturas divinas tanta curiositate discusserat atque intellexerat, ut undecunque interrogatus fuisset, paratum haberet competens sine aliqua dilatione responsum; qui mecum dialecticam legit, et in exemplo gloriosi magisterii plurimos annos vitam suam, præstante Domino, gloriose transigit. Pudet me de consorte dicere quod in me nequeo reperire.

Fuit enim in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi paritas; ut in nullo se vel extremis famulis anteferet, cum dignus esset regum sine dubitatione colloquii. Interveniatur pro nobis, qui nobiscum orare consueverat; ut cujus hic sumus oratione suffulti, ejus possimus nunc meritis adjuvari.

Qui petitus a Stephano episcopo Salonitano, ex Græcis exemplaribus *Canones Ecclesiasticos* (d) moribus suis, ut erat planus atque disertus, magnæ eloquentiæ luce composuit, quos hodie usu celeberrimo Ecclesiæ Romana complectitur. Hos etiam oportet vos assidue legere, ne videamini tam salutares Ecclesiasticas regulas culpabiliter ignorare.

Alia quoque *multa ex Græco transtulit in Latinum* (e), quæ utilitati possunt Ecclesiæ convenire. Qui tanta Latinitatis et Græcitatæ peritia fungebatur, ut quoscunque libros Græcos in manibus acciperet, Latine sine offensione transcurreret, iterumque Latinos Attico sermone relegeret, ut crederes hoc esse conscriptum, quod os ejus inoffensa velocitate fundebat.

Longum est de illo viro cuncta retexere, qui inter reliquas virtutes hoc habuisse probatur eximium, ut cum se totum Deo tradidisset, non aspernaretur sæcularium conversationibus interesse. Castus nimium, cum alienas quotidie videret uxores; mitis, cum fere gentium vesano turbine pulsaretur. Fundebat lacrymas motus compunctione, cum audiret garrula verba lætitiæ. Jejunabat sine exprobratione prandentium, et ideo convivii gratanter intererat, ut inter corporales epulas inquisitus, spirituales copias semper exhiberet. Quod si tamen aliquando comederet, parvo quidem cibo, sed tamen escis communibus utebatur. **188** Unde summum genus æstimo patientiæ, inter humanas esse delicias, et abstinentiæ custodire mensuram. Sed, ut bona mentis ejus infucata laude referamas, erat totus Catholicus, totus paternis regulis perseveranter addictus, et quidquid possunt legentes per diversos quærere, in illius scientia cognoscebatur posse fulgere. Cujus nomini aliqua pravi homines calumniose nituntur ingerere, unde sua videantur errata aliquatenus excusare. Sed ille jam sæculi perversitate derelicta, præstante Domino, in Ecclesiæ pace sepultus, inter Dei famulos credendus est habere consortium.

V. Beda, de ratione Temp., cap. 45.

Primi decemvennalis circuli versu temporum ordo præfigitur, quem Græci calculatores a Diocletiani principis annis observavere; sed Dionysius, venerabilis abbas Romanæ urbis, et utriusque linguæ, Græcæ videlicet et Latine, non ignobili præditus scientia, *Paschales scribens circulos*, noluit eis (sicut ipse testatur) memoriam impii persecutoris innectere, sed magis eligit ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi tempora prænotare, quatenus exordium spei nostræ notius nobis existeret, et causa reparationis humanæ, id est, passio Redemptoris nostri evidentius eluceret.

Sigebertus, catalogo illustr. Eccles. Script., cap. 27.

Dionysius abbas Romanus, cognomento Exiguus, **B** gemina scientia Græcæ et Latine clarus, transtulit de Græco in Latinum *Proterii* (f) *Alexandrini episcopi scripta* ad Leonem papam de celebrando Pascha in anno Domini 455. Transtulit etiam de Græco in Latinum *librum Gregorii Nysseni de conditione hominis* (g), et *Vitam Pachomii abbatis* (h). Scripsit et ipse, post Cyrillum, *Cyclum quinque cyclorum*, incipiens ab anno nati Jesu Christi 532 qui est ultimus annus magni cycli, qui est annorum DXXXII semel exacti a nativitate Christi, etc.

Trithemius, libro de Script. Eccles.

Dionysius, abbas Romanus, cognomento (ut fertur) Exiguus, vir certe ingenio et scientia magnus atque clarissimus, in Scripturis sanctis eruditus, et in disciplina sæcularium litterarum nobiliter doctus, Græco **C** et Latino eloquio clarus, computista et calculator temporum egregius. Scripsit Latino sermone nonnulla opuscula, de quibus ego tantum reperi subjecta: *Cyclum Paschalem magnum annorum DXXXII*, lib. 1; *De ratione festi Paschatis*, lib. 1; *Paschatis festi rationem*.

De cæteris (i) nihil repperi. Transtulit autem de Græco in Latinum: *Vitam sancti Pachomii abbatis*; *librum quoque Gregorii Emisseni, de conditione hominis*; et *scripta Proterii, Alexandrini episcopi, ad Leonem papam* (j). *Et quædam alia* (k).

Inchoavit autem Cyclum suum anno Domini 532, qui fuit ultimus annus magni cycli paschalis, qui semel exactus in eundem semper revertitur.

Claruit ergo sub Justiniano imp. magno, anno Domini **D** 540

Idem de Viris illust. ord. sancti Benedicti, lib. II, cap. 6.

Dionysius, abbas Romanus, cognomento Exigui, vir in divinis Scripturis valde eruditus, et in sæcularibus litteris peritissimus, calculator et geometer insignis, Græco et Latino instructus eloquio: qui doctrinæ suæ magnam apud veteres auctoritatem consecutus, edidit non spernenda opuscula, de quibus pauca ad meam notitiam pervenerunt:

De ratione Paschæ librum. 109 Cyclum quoque magnum quingentorum triginta duorum annorum. Epistolas etiam nonnullas composuit.

De Græco in Latinum transtulit: *Scripta Proterii Alexandrini ad Leonem papam de Pascha celebrando*;

Et librum Gregorii Emisseni de hominis conditione; A Vitam quoque sancti Pachomii Latinam fecit.

Claruit anno Domini. 570.

Baronius, Notat. ad Martyrol. Rom., 14 Maii.

Pachomii præclaras res gestas Græcæ conscriptas Dionysius, abbas Romanus, Exiguus cognomento, Latine convertit ante annos plus mille ac centum.

ROSWEYDI NOTATIO.

(a) *Pachomii.*] Martyrologium Rom. 14 Maii: « In Ægypto, sancti Pachomii abbatis, qui plurima in ea regione monasteria erexit, et regulam monachorum scripsit, quam angelo dictante dicerat. » Menologium Græcum, 15 Maii: « S. P. N. Pachomii Tabennesiote. Fuit Pachomius sanctus ex Thebaide inferioris Ægypti, Constantini Magni temporibus. Habuit autem parentes idolorum cultores: conversus autem ad Christi fidem baptismum suscepit, et monasticam vitam amplexus ad eremum accurrit, ubi perfectam vitam assecutus, virtutibus et miraculis clarus, multos sibi sectatores effecit, ut antequam ex hac vita decederet, monachorum, qui per illum effecti sunt, mille et quadringentorum numerus effectus sit. » Menæa etiam, 15 Maii, accuratior compendio Vitam ejus comprehendunt. De hoc etiam Beda, Usuardus, Rhabanus, Ado, Notkerus, qui sua ex Gennadio, quæ habes in elogiis, expresserunt.

De hoc eodem Pachomio Palladius c. 58; Sozom, libro III, cap. 13; Niceph., lib. IX, capite 14; Vincentius, Spec. histor. lib. XVII, capite 82, et lib. XVIII, cap. 47; Antonin., part. II, tit. 15, cap. 11, § 1; Petrus Equitinus episcopus in Catal. sanctorum, lib. IV, c. 171.

Nomen Pachomii, monachorumque ab eo institutorum disciplinam, Athanasius primus in Urbem advevit, ut auctor est sanctus Hieronymus, ep. 16, ad Principiam.

De tempore ejus obitus Sigebertus Miræi, in Chronico, anno 8 Arcadii et Honorii, quem Christi statuit 405, aliis editionibus sequenti anno ponentibus: « Pachomius abbas annum 110 agens, in virtutibus consummat. »

Alius est Pachomius confessor apud Heraclidem, in Paradiso, cap. 11, qui in Scete vixit; qui Palladio, Lausiaca Historiæ cap. 29, dicitur Pachon. de quo Pachomio Petrus, supra, libro IV, cap. 172.

Alius quoque Pachomius episcopus et martyr apud Eusebium, libro VIII eccles. hist., cap. 14, de quo Petrus, supra, lib. XI, c. 32.

(b) *Regulam.*] Regulæ hujus aliquod breviarium habes hic in Vita Pachomii, cap. 22. Integram eam primus, quod sciam, edidit Achilles Statius Lusitanus, Romanis hæredum Antonii Bladii typis, anno Domini 1575; deinde anno 1588. Petrus Ciaccon eam correctiorem typis quoque Romanis dedit, et Cassiano a se recensito adjunxit.

Ipsam Pachomii regulam Ægyptiæ scriptam, translata in Græcum, Latine reddidit sanctus Hieronymus, rogante Silvano monacho, eo tempore quo sancta Paula ex hac luce migravit, Honorio VI et Aristeneto coss., anno Domini, juxta Fastos Onuphrii, 404.

(c) *Epistolas.*] Nulla harum epistolarum, quarum quidem mihi notitia sit, præter præliminares ante alia opuscula, hodierno die exstat.

(d) *Canones ecclesiasticos.*] Prodiere hi olim canones Moguntia in-folio, anno 1525; deinde Lutetia Parisiorum in-8°, anno 1609, in qua posteriori editione ex bibliotheca Nicolai Fabri habes ipsius Dionysii epistolam ad Stephanum episcopum Salonitanum, qua breviter exprimit, quidquid canonum ipse converterit ac ediderit. « Ac in primis quidem canones 110 Apostolorum e Græco; deinde regulas Nicænae synodi, et deinceps omnium conciliorum, sive quæ antea, sive quæ postmodum facta sunt,

Exstat ejus præfatio ante Vitam sancti Pachomii: habes eam in prima parte Vitæ sanctorum Patrum, capp. 54. Miramur eam a Lipomano et Surio prætermisam; quæ, ut tanti viri ingenii laudatissimi monumentum, prætereunda non fuit; qualis enim quantusve sanctitate et eruditione fuerit, consule Cassiodorum illi æqualem, lib. Instit. ad lect. divin.

usque ad synodum et pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est a primo capitulo usque ad 162, sicut habentur in Græca auctoritate, digessimus. Tum sancti Chalcedonensis concilii decreta subdentes, in his Græcorum canonum finem esse declaramus. Ne quid præterea notitiæ vestræ credamur velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis concilii atque Africanæ, quæ Latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta. »

(e) *Multa ex Græco transtulit in Latinum.*] Quæ illa sint, quia Cassiodorus non exprimit, habes ea hic partim apud Sigebertum, Partim apud Trithemium.

(f) *Proterii.*] Scripta hæc, seu epistolæ ad Leonem papam nunc non exstant. Quot fuerint, et quid continuerint, clarius explicant sequentes auctores. Sigebertus, in Catalogo illustr. Ecclesiæ Scriptorum, cap. 26. « Proterius, Alexandrinus episcopus, scripsit et ipse ad Leonem Papam, dubitantem de celebrando Pascha illius anni; qui cum esset embolismalis, putabatur ab aliquibus esse communis. » Annus ille erat 455, ut hic habet Sigebertus in Dionysio Exigu. De eodem Proterio etiam Isidorus, Catalogo illustrium Ecclesiæ Scriptorum, cap. 10: « Proterius, Alexandrinæ antistes Ecclesiæ, scripsit epistolas ad Leonem Romanæ sedis episcopum, de festivitate Paschali. Hunc autem Leonis Augusti temporibus Dioscori hæretici successores, auctore Timotheo, seditione facta crudelissime peremerunt, ipsumque Timotheum sibi pro Alexandrino episcopo posuerunt. » Trithemius, catalogo illustrium Eccl. Scriptorum: « Proterius episcopus Alexandrinus, vir tam in divinis Scripturis, quam in secularibus litteris eruditissimus, theologus et computista insignis, quem Leonis Augusti temporibus, successores Dioscori hæretici, seditione facta auctore Timotheo crudeliter peremerunt, ipsumque Timotheum in locum ejus pro Alexandrino episcopo idolum erexerunt. Scripsit inter cætera: *Ad sanctum Leonem papam, de celebratione Paschæ*, epist. III; *Ad Hilarium, de eodem re*, epist. I: Quoniam sanctitas vestra orta, *epistolas plures ad diversos; et quædam alia.*

Claruit sub Leone imp., an. Domini 460.

(g) *Librum Gregorii Nysseni de Conditione hominis.*] Prodiit hic liber Dionysio Exiguo interprete inter Nysseni opera ex Episcopii officina, anno 1562, cui non est præfixa Joannis Cononis epistola, qua se interpretationem eam nonnihil emendasse quibusdam in locis profiteretur, idque de fragmento Græco, ut existimavit Lewenclavius. Alteri enim Nysseni libro ibidem ea epistola præfixa est. Deinde idem Lewenclavius typis Joannis Oporini Basileæ, anno 1567, in-8°, hunc eundem Nysseni librum Græcolatine e sua versione dedit. Non recte apud Trithemium est *Emisseni pro Nysseni.*

(h) *Vitam Pachomii abbatis.*] Hæc est illa quæ hactenus inter Vitas Patrum fuit circumlata. Eandem ex Græco transtulit Gentianus Hervetus, quam habes apud Aloysium Lipomanum, tom. VI de Vitis Sanctorum, et Laurentium Surium, tomo III, quæ hæc nostra multo est auctior. De qua vide hic, infra, post numerum 2.

(i) *De cæteris.*] Exstat in Bibliotheca nostra Lovaniensi Dionysii Exigui Ms. epistola ad Eegyptium monachum.